

Utbildningsutskottets yttrande

1977/78: 5 y

över vissa delar av propositionen 1977/78: 164 om åtgärder mot ungdomsarbetslöshet jämte motioner

Till arbetsmarknadsutskottet

Arbetsmarknadsutskottet har berett utbildningsutskottet tillfälle att avge yttrande över propositionen 1977/78: 164 om åtgärder mot ungdomsarbetslöshet jämte motioner.

Med anledning av propositionen i vad den gäller frågor om studie- och yrkesorientering m. m. och vissa utbildningsfrågor samt motionen 1977/78: 1907 yrkandena 3 och 7, motionen 1977/78: 1925 yrkandena 2 och 3, motionen 1977/78: 1926 yrkandena 16—24 och motionen 1977/78: 1927 yrkandet 6 vill utbildningsutskottet anföra följande.

Enligt propositionen har under de senaste åren i genomsnitt 70—75 % av eleverna i grundskolan fortsatt direkt till gymnasieskolan. Ca 8 % har gått direkt till annan utbildning. Ungefär 15 % har inte studerat vidare direkt efter grundskolan. Av dem som påbörjat utbildning i gymnasieskolan avbryter ca 8 % utbildningen utan att senare fullfölja den.

Ca 5 % av eleverna i grundskolans årskurs 9 har fått en i viss mening ofullständig utbildning (blivit skolbefriade, totalskolkat en längre tid eller skolkat i vissa ämnen, fått särskild undervisning eller fått jämkad studiegång).

De uppföljningsundersökningar som görs ett år efter avslutad grundskoleutbildning visar vad eleverna gör ca ett år efter avslutad skolgång. Den senaste undersökningen avser förhållandena för de elever som slutade grundskolan år 1974, dvs. förhållandena våren 1975. Av undersökningen framgår att 68 % av eleverna befann sig i utbildning, 26 % hade arbete, 2 % var arbetslösa och 4 % ägnade sig åt övrig verksamhet.

Lokala planeringsråd (SSA-råd) har fr. o. m. läsåret 1976/77 inrättats i alla kommuner. De har i uppgift att biträda skolstyrelserna i frågor rörande utbildningens anknytning till arbetslivet och att följa yrkesutbildningen i kommunen. Kommunerna har givits ett uppföljningsansvar för alla ungdomar upp till 18 års ålder (jfr prop. 1975/76: 39 s. 282—283, UbU 1975/76: 30, rskr 1975/76: 367). Genom de lokala planeringsråden och de regionala råd som försöksvis har inrättats på vissa håll har samarbetsorgan skapats mellan skolstyrelse, arbetsförmedling och arbetsmarknadens parter. Arbetsförmedlingarna har ett särskilt ansvar för de ungdomar som i stället för utbildning önskar ett arbete.

Kommunerna får statsbidrag till sina *kostnader för studie- och yrkesorientering m. m.* Bidraget beräknas med utgångspunkt i ett grundbelopp och ett jämförelsetal. Grundbeloppet är för redovisningsåret 1977/78 95 672 kr. Till lokala planeringsråd utgår innevarande budgetår ett verksamhetsbidrag som skall utgöra sex procent av kommunens totala antal grundbelopp till studie- och yrkesorientering, dock lägst 0,2 och högst två grundbelopp.

Riksdagen har för budgetåret 1978/79 till Bidrag till studie- och yrkesorientering anvisat ett förslagsanslag av 77 196 000 kr. (prop. 1977/78: 100, UbU 1977/78: 16, rskr 1977/78: 181).

I motionen 1977/78: 1926 (yrkandena 16—18) föreslås att statsbidraget ökas med dels 1,6 milj. kr. för uppsökande studie- och yrkesorientering (16 grundbelopp), dels 3,4 milj. kr. (34 grundbelopp) för lokala planeringsråd, dels 3 milj. kr. (30 grundbelopp) för regionala planeringsråd i hela landet. Enligt motionen 1977/78: 1925 (yrkandet 3) bör resurserna till studie- och yrkesorienteringen förstärkas. I denna anges dock ingen tidpunkt för när detta skall ske.

Genom riksdagens beslut tidigare i vår har anslaget Bidrag till studie- och yrkesorientering för budgetåret 1978/79 räknats upp med 15,5 milj. kr. jämfört med innevarande budgetår. I detta belopp ingår dels ytterligare medel till uppföljande studie- och yrkesorientering, dels medel för höjning av verksamhetsbidraget till lokala planeringsråd från 6 % till 10 % av kommunens totala antal grundbelopp för studie- och yrkesorientering, dock lägst 0,3 och högst 2 grundbelopp.

Försöksverksamhet med regionala planeringsråd i Stockholms-, Göteborgs- och Malmöregionerna pågår sedan hösten 1977. Avsikten är att denna försöksverksamhet skall ge ökade erfarenheter av regional samordning att bygga vidare på vid den fortsatta utbyggnaden (jfr UbU 1977/78: 16 s. 13).

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det kan behövas ökade resurser till den uppföljande studie- och yrkesorienteringen samt till planeringsråd. Frågan om ytterligare resurser härtill är emellertid av sådan karaktär att den bör prövas i det årliga budgetarbetet. Med hänvisning till den uppräknade med 15,5 milj. kr. av anslaget Bidrag till studie- och yrkesorientering m. m. som skett för budgetåret 1978/79 enligt riksdagens nyssnämnda beslut och till pågående försöksverksamhet med regionala planeringsråd samt till att det står kommunerna fritt att vid behov skapa de samrådsorgan som man anser nödvändiga på regional nivå föreslår utskottet att motionen 1977/78: 1925 yrkandet 3 och motionen 1977/78: 1926 yrkandena 16, 17 och 18 avstyrks.

Vad gäller den i motionen 1977/78: 1926 (yrkandet 19) berörda frågan om att införa ett centralt inom skolöverstyrelsen (SÖ) placerat planeringsråd vill utskottet ifrågasätta behovet av ett sådant. Det är inte självklart att en hierarkisk organisation alltid är meningsfull. Under

alla omständigheter bör denna fråga inte aktualiseras förrän slutgiltig ställning tagits till hur en regional organisation skall byggas upp. Med det anförda föreslår utskottet att motionen 1977/78: 1926 yrkandet 19 avstyrks.

Till *bidrag till driften av gymnasieskolor* har riksdagen för budgetåret 1978/79 anvisat ett förslagsanslag av 2 269 500 000 kr. (prop. 1977/78: 100, UbU 1977/78: 20, rskr 1977/78: 224). Medel har därvid beräknats för 105 380 helårsplatser i intagningsklasser inom gymnasieskolans grundskoleanknutna del. När det gäller specialkurser som är kortare än ett år eller vilka förutsätter tidigare gymnasial utbildning eller viss ålder har medel beräknats för 26 330 årselevplatser. Vidare har riksdagen beslutat att i den mån starka skäl — t. ex. arbetsmarknadsskäl — talar för en ökning av antalet elevplatser i gymnasieskolan skall regeringen ha rätt att besluta därom.

Sysselsättningsutredningen har den 11 oktober 1977 till regeringen överlämnat en skrivelse med förslag till vissa åtgärder för att bl. a. underlätta ungdomars övergång från skola till arbete. Utredningen föreslår bl. a. att försöksverksamhet med teoriundervisning varvad med praktiskt arbete startas på ett antal orter. Utredningsförslaget innebär i korthet att ett individuellt utbildningsprogram skall läggas upp för varje i försöksverksamheten deltagande elev. "Skolmässig utbildning" skall därvid varvas med "utbildning i arbetslivet". Längden av dessa perioder och hur de skall läggas in i programmet skall avgöras från fall till fall. Utredningens förslag, som enligt vad utredningen själv framhåller närmast är en skiss, behöver enligt föredragande statsrådet ytterligare bearbetas. Enligt propositionen bör en begränsad försöksverksamhet i syfte att systematisera och effektivisera en varvning av kortkurser och beredskapsarbete komma till stånd i ett begränsat antal kommuner med varierande arbetsmarknads- och utbildningsmöjligheter. Försöksverksamheten skall under budgetåret 1978/79 omfatta högst tio kommuner och totalt 200 elever. Studieprogrammet bör omfatta en total tidsperiod av lägst ett år och högst två år och så långt som det är möjligt leda fram till en yrkesutbildning.

Enligt motionen 1977/78: 1926 (yrkandet 20) bör SÖ få i uppdrag att fr. o. m. hösten 1978 planera korta, yrkesinriktade och påbyggbara kurser i gymnasieskolan inkl. den av sysselsättningsutredningen föreslagna försöksverksamheten, varvid ifrågavarande kursverksamhet i första hand skall motsvara 2 000 årselevplatser.

Regeringen har — mot bakgrund av att närmare erfarenheter saknas av en sådan försöksverksamhet som sysselsättningsutredningen föreslagit — funnit att denna verksamhet bör förläggas till ett begränsat antal kommuner med stort intresse för sådan utbildning. Därigenom bör de bästa förutsättningar föreligga att starta en försöksverksamhet som efter särskild utvärdering kan ge erfarenheter för framtiden. Härtill kommer

att föredragande statsrådet räknar med att SÖ i god tid före läsårets början hösten 1978 skall inkomma till regeringen med förslag beträffande den fortsatta planeringen av korta yrkesinriktade kurser m. m. för läsåret 1978/79. Det bör erinras om att regeringen av bl. a. arbetsmarknadsskäl har medgett att det antagningstal som fastställts för gymnasieskolan för innevarande budgetår får överskridas med totalt 3 700 årselevplatser att utnyttjas för bl. a. korta yrkesinriktade kurser. Enligt vad utskottet erfarit har utbildningsanordnare m. fl. därvid haft att uppmärksamma möjligheterna att kombinera dessa kurser med beredskapsarbete eller praktik för arbetslös ungdom. En breddad försöksverksamhet med den inriktning och av den omfattning som motionärerna önskar är alltså fullt möjlig att bedriva under nästa budgetår i många kommuner. Däremot är det inte realistiskt att räkna med att den planmässiga utvärderingen av försöksverksamheten kommer att kunna avse fler årselevplatser än nyssnämnda 200.

Med erinran om riksdagens tidigare beslut i ärendet (prop. 1977/78: 100, UbU 1977/78: 20, rskr 1977/78: 224) anser utskottet att motionen 1977/78: 1926 yrkandet 20 om uppdrag till SÖ beträffande viss planering bör avslås av riksdagen.

I motionen 1977/78: 1926 (yrkandet 21) föreslås att riksdagen uttalar att korta yrkesinriktade kurser skall anordnas även sommartid om elevunderlag för detta föreligger.

Utskottet har uppfattningen att ifrågavarande kursverksamhet bör bedrivas på ett flexibelt sätt genom kontinuerlig intagning och genom anordnande av kurser även sommartid. Härigenom kan befintliga lokalresurser utnyttjas på ett effektivt sätt. Utskottet förutsätter att även kursanordnarna delar denna uppfattning och föreslår med hänvisning härtill att riksdagen avslår motionen 1977/78: 1926 yrkandet 21.

I vad gäller utformningen av det mera detaljerade utbildningsprogrammet för varje elev utgår enligt vad utskottet erfarit regeringen från att företagens resp. förvaltningarnas ställningstaganden i dessa frågor kommer att ske efter förhandling i vanlig ordning med de lokala fackliga organisationerna. Med företag skall således i dessa sammanhang förstås inte enbart ägarna utan också de fackliga organisationerna. Med detta förtydligande anser utskottet att motionen 1977/78: 1926 yrkandet 22 inte påkallar någon åtgärd från riksdagens sida.

Vissa kommuner, bl. a. Göteborgs kommun och Huddinge kommun, bedriver särskilda kurser för socialt handikappade ungdomar. Enligt motionen 1977/78: 1926 (yrkandet 23) har ett stort antal av de ungdomar som genomgått dessa kurser kommit in på annan utbildning eller fått arbete. Enligt motionärerna kommer Göteborgs kommun fr. o. m. budgetåret 1978/79 inte att kunna få statliga bidrag till denna kursverksamhet i samma utsträckning som förut. SÖ bör därför, säger motionärerna, för nästa budgetår få 4 milj. kr. för att initiera kurser

av liknande slag på andra platser i landet och för att möjliggöra fortsatt verksamhet i Göteborg.

Enligt vad utskottet erfarit har under innevarande budgetår bl. a. medel från anslaget Särskilda åtgärder på skolområdet använts för den i motionen 1977/78: 1926 nämnda försöksverksamheten i Göteborg. I Huddinge bedrivs den i motionen berörda introduktionskursen med statsbidrag som för gymnasieskolkurs.

I skrivelse den 15 februari 1978 till regeringen har SÖ anfört att en reservation om ca 3,5 milj. kr. kan beräknas uppkomma under anslaget Särskilda åtgärder på skolområdet med utgången av juni 1978. SÖ hemställer att under anslaget uppkommande reservation får disponeras av SÖ för särskilda åtgärder för elever i gymnasieskolor under budgetåret 1978/79. I sitt av riksdagen godkända betänkande 1977/78: 21 med anledning av propositionen 1977/78: 85 om nytt statsbidrag till grundskolan m. m. jämte motioner (s. 30; rskr 1977/78: 260) har utskottet beträffande ifrågavarande reservation uttalat bl. a. att utskottet för egen del inget har att erinra mot att SÖ får disponera reservationen och att denna alltså inte tillförs budgetutjämningsfonden. Med hänvisning till det anförda anser utskottet att motionen 1977/78: 1926 yrkandet 23 om medel för särskilda åtgärder för elever i gymnasieskolor under budgetåret 1978/79 inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motionen 1977/78: 1926 (yrkandet 24) hemställs att föreskrifter skall meddelas rörande korta yrkesinriktade kursers meritvärde.

Allmänt gäller i dag för alla sökande att mer än sex månaders praktik får räknas som merit vid ansökan till gymnasieskola och att yrkesutbildningskurs får inräknas i denna praktiktid. Beträffande den fria kvotens utnyttjande vid intagningen till gymnasieskolan är det enligt SÖ:s anvisningar till intagningsnämnderna angeläget att nämnderna i sitt arbete tar till vara de möjligheter och den frihet som den fria kvoten innebär, nämligen att låta intagningen av en del sökande präglas av en individuell helhetsbedömning med de speciella hänsynstaganden som är motiverade i det enskilda fallet. Utskottet vill stryka under vikten av att sådana särskilda hänsyn tas.

1973 års betygsutredning (BU) har beträffande meritvärdet av förutbildning vid ansökan till gymnasieskolan föreslagit att den sökande får poäng för avslutad utbildning utöver grundskolan. Utbildningen skall för att få tillgodoräknas omfatta minst en månad. Remisstiden för utredningsförslaget utgick den 2 maj 1978, och förslaget bereds f. n. i regeringens kansli.

Utskottet utgår från att regeringen i sitt beredningsarbete beaktar att de korta yrkesinriktade kurserna bör få meritvärde på sätt BU föreslagit. Detta är så mycket mer angeläget som sysselsättningssituationen för ungdomar i dag är besvärlig. Många av dessa ungdomar väljer nämligen sådana korta kurser.

Med hänvisning till det anförda anser utskottet att yrkandet 24 i motionen 1977/78: 1926 inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Då frågor om växling mellan studier och yrkesarbete eller praktik kan förväntas bli behandlade av gymnasieutredningen (U 1976: 10) anser utskottet att motionen 1977/78: 1925 yrkandet 2 inte bör föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

Utskottet hänvisar till samma utredning och till propositionen 1977/78: 164 när det gäller motionen 1977/78: 1907 yrkandet 3 om visst utredningsarbete beträffande ungdomsskolan samt om ökat antal utbildningsplatser. Motionen bör i denna del avslås av riksdagen.

Med erinran om att antalet intagningsplatser på de direkt yrkesinriktade studievägarna i gymnasieskolan ökat genom riksdagens beslut (prop. 1977/78: 100, UbU 1977/78: 20, rskr 1977/78: 224) med ca 3 000 för nästa budgetår föreslår utskottet att motionen 1977/78: 1927 yrkandet 6 om ökat antal platser på de yrkesinriktade linjerna avstyrks.

Utskottet avstyrker slulligen bifall till motionen 1977/78: 1907 yrkandet 7 om utökad hemspråksundervisning med hänvisning till riksdagens beslut med anledning av dels propositionen 1976/77: 22 om statsbidrag till hemspråksundervisning för invandrarbarn m. m. (UbU 1976/77: 10, rskr 1976/77: 111), dels motionerna 1977/78: 1087 och 1977/78: 1195 om hemspråksträning (prop. 1977/78: 100, SoU 1977/78: 25, s. 18—19, rskr 1977/78: 188).

Stockholm den 9 maj 1978

På utbildningsutskottets vägnar
STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Stig Alemyr (s), Claes Elmstedt (c), Ove Nordstrandh (m), Sven Johansson (c), Bengt Wiklund (s), Linnea Hörln (fp), Lars Gustafsson (s), Lena Hjelm-Wallén (s), Per-Olof Strindberg (m), Roland Sundgren (s), Helge Hagberg (s), Jörgen Ullenhag (fp), Lennart Bengtsson (c), Gunnar Richardson (fp) och Margit Sandéhn (s).

Avvikande meningar

1. beträffande anslaget *Bidrag till studie- och yrkesorientering m. m.* av Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Lena Hjelm-Wallén, Roland Sundgren, Helge Hagberg och Margit Sandéhn (samtliga s) som anser att den del av utskottets yttrande på s. 2 som börjar "Genom riksdagens" och slutar "yrkandena 16, 17 och 18 avstyrks" bort ha följande lydelse:

I propositionen understryks värdet av de insatser, som kan göras genom uppföljande studie- och yrkesorientering och genom lokala

planeringsråd. Ytterligare uppgifter läggs genom propositionen på studie- och yrkesorienteringen och planeringsråden. Regeringen förordar emellertid ingen utökning av resurserna för dessa ändamål utan hänvisar till det årliga budgetarbetet när det gäller de förslag av ekonomisk karaktär som framlagts av sysselsättningsutredningen. Utskottet anser att ytterligare resurser nu bör ges till de lokala planeringsråden samt till studie- och yrkesorienteringen i form av ett samlat belopp som ställs till SÖ:s förfogande. SÖ bör få ca 50 grundbelopp eller ca 5 milj. kr. att fördela till olika kommuner. Fördelningen på kommuner skall ske med hänsyn bl. a. till ungdomsarbetslöshet, andel ungdomar som inte tagits in i gymnasieskolan, antal invandrarlever samt försöksverksamhet med varvad utbildning och praktik och korta yrkesinriktade kurser. Utskottet tillstyrker alltså yrkandet 16 i motionen 1977/78: 1926.

De lokala planeringsråden, som omfattar en kommun, kan enligt utskottets mening inte klara t. ex. praktikplatsanskaffningen inom resp. kommun. För detta krävs en regional samordning. Enligt utskottets mening är det nödvändigt att de beslutade regionala planeringsråden införs läsåret 1978/79. Riksdagen bör därför med bifall till motionen 1977/78: 1926 yrkandet 17 hemställa hos regeringen att regionala planeringsråd inrättas i hela landet budgetåret 1978/79. För detta krävs ca 30 grundbelopp motsvarande ca 3 milj. kr.

Anslaget Bidrag till studie- och yrkesorientering m. m. bör för nämnda ändamål med anledning av motionen 1977/78: 1925 yrkandet 3 och med bifall till motionen 1977/78: 1926 yrkandet 18 räknas upp med $(5+3 =) 8$ milj. kr., vilket innebär att anslaget — med ändring av tidigare beslut — bör föras upp med 85 196 000 kr. för budgetåret 1978/79.

2. beträffande *centralt planeringsråd* av Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Lena Hjelm-Wallén, Roland Sundgren, Helge Hagberg och Margit Sandéhn (samtliga s) som anser att den del av utskottets yttrande som på s. 2 börjar "Vad gäller" och på s. 3 slutar "yrkandet 19 avstyrks" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i överensstämmelse med yrkandet i motionen 1977/78: 1926 (yrkandet 19) att det finns behov av att införa ett centralt planeringsråd inom skolöverstyrelsen (SÖ). I en gemensam skrivelse till regeringen har LO och TCO krävt ett sådant planeringsråd, bl. a. för att följa och stödja de lokala och regionala rådets verksamhet. Utskottet föreslår att motionen 1977/78: 1926 yrkandet 19 tillstyrks.

3. beträffande *korta, yrkesinriktade och påbyggbara kurser i gymnasieskolan* av Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Lena Hjelm-Wallén, Roland Sundgren, Helge Hagberg och Margit Sandéhn (samtliga s) som anser att den del av utskottets yttrande som på s. 3 börjar "Regeringen har" och på s. 4 slutar "av riksdagen" bort ha följande lydelse:

Utskottet tillstyrker förslaget i motionen 1977/78: 1926 att SÖ bör få i uppdrag att planera för i första hand 2 000 årselevplatser för korta, yrkesinriktade och påbyggbara kurser inom gymnasieskolan. I det föreslagna antalet årselevplatser ingår de 200 som föreslås i propositionen. Härigenom skapas en permanent kursverksamhet under hela läsåret 1978/79 för sådana elever som lämnar grundskolan utan att gå vidare till gymnasieskolans längre utbildningar. Genom att kurserna bli permanenta får länskolnämnder och länsarbetsnämnder samt lokala skolstyrelser möjligheter att långsiktigt planera en sådan kursverksamhet. En strävan bör vara att bygga samman korta kurser till en mer sammanhållen yrkesutbildning. Utskottet ser sålunda kurserna inte enbart som ett arbetsmarknadspolitiskt instrument utan som en metod att skapa ett mer varierat utbildningsutbud och därmed förebygga kommande sysselsättningssvårigheter för en del ungdomar.

Utskottet anser att riksdagen bör bifalla motionen 1977/78: 1926 yrkandet 20 beträffande korta, yrkesinriktade och påbyggbara kurser i gymnasieskolan.

4. beträffande *en unslagspost om 4 milj. kr. till SÖ:s disposition under anslaget Bidrag till driften av gymnasieskolor* av Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Lena Hjelm-Wallén, Roland Sundgren, Helge Hagberg och Margit Sandéhn (samtliga s) som anser att den del av utskottets yttrande på s. 5 som börjar "Enligt vad" och slutar "riksdagens åtgärd" bort ha följande lydelse:

Utskottet har tagit del av erfarenheter som gjorts i kommuner där försöksverksamhet med kurser för socialt handikappade ungdomar påbörjats. Erfarenheterna visar att en fortsatt verksamhet är angelägen. Enligt utskottets mening bör olika projekt för att tillgodose ungdomars behov stöttas. SÖ bör därför enligt utskottets uppfattning få särskilda medel för att initiera kurser för socialt handikappade barn i kommuner som önskar starta sådan kursverksamhet. Medlen skall avse en ökad personaltätthet jämfört med vad som gäller för reguljära kurser. En förutsättning bör vara att kommunerna i viss utsträckning själva bidrar med medel för bl. a. lokaler, utrustning och kurativa insatser. Utskottet föreslår att 4 milj. kr. ställs till SÖ:s förfogande för sådan verksamhet. Anslaget Bidrag till driften av gymnasieskolor bör med bifall till motionen 1977/78: 1926 yrkandet 23 räknas upp med 4 milj. kr., vilket innebär att anslaget — med ändring av tidigare beslut — bör föras upp med 2 273 500 000 kr.

5. beträffande *meritvärdet av genomgången yrkesinriktad kortkurs* av Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Lena Hjelm-Wallén, Roland Sundgren, Helge Hagberg och Margit Sandéhn (samtliga s) som anser att den del av utskottets yttrande som på s. 5 börjar "Utskottet utgår" och på s. 6 slutar "riksdagens åtgärd" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att det är angeläget att de ungdomar som genomgår en kort yrkesinriktad kurs i gymnasieskolan också får räkna detta som en merit vid ansökan till andra studier. Riksdagen bör sålunda besluta att med bifall till motionen 1977/78: 1926 yrkandet 24 hos regeringen hemställa om att regeringen meddelar föreskrifter så att sådan merit tillgodoräknas vid ansökan till gymnasieskolan.

